

УДК 028.5:316.614-044.332

DOI 10.31654/2520-6966-2025-26F-112-34-43

Конєва Т. М.

кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри світової літератури
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
tmixalov@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2374-2579

Роль книги у процесі соціальної адаптації особистості (М. Зузак. «Крадійка книжок»)

Послугуючись науковими розвідками соціологів, філософів, психологів, педагогів, у статті теоретично розглянуто дефініцію «соціалізація»; виділено її основні складові (процес становлення особистості, накопичення індивідом певної системи знань і цінностей, залучення людини до системи суспільних відносин); розкрито основні сфери соціалізації (діяльність, спілкування, самосвідомість) та стадії її розвитку: дотрудова, трудова, післятрудова (первинна та вторинна). Доведено, що процес становлення головної героїні у романі М. Зузака «Крадійка книжок», освоєння нею певної системи знань і цінностей, норм поведінки, притаманних суспільству, був складний. Це пов'язано з психологічною травмою (втрата батьків і братика), яку вона отримала, перебуваючи у нацистській країні. Проте в умовах виховання – під впливом прийомної родини Губерманнів та друзів (Руді, Макс), які прищеплювали їй загальнолюдські цінності та гуманізм, внутрішній світ героїні змінюється. Вона поступово адаптується до нових умов життя, пов'язаних з любов'ю і добром. Достатньо уваги приділено прийомам розкриття характеру героїні. Водночас визначено роль книги як скарбниці духовних цінностей у процесі соціалізації особистості у романі. Підкреслено, що книга у роки воєнного лихоліття була і надією на спасіння, і «годувальницею», і рятівником, і розрадником, і помічником. Визначено її функції слова у ній (творча, руйнівна). Доведено, що нестандартна поведінка Лізель (крадійка книжок), як це не парадоксально, не тільки дала їй можливість не втратити своєї ідентичності й вижити у страшні роки Другої світової війни, але й сприяла процесу соціалізації мешканців німецького містечка.

Ключові слова: соціалізація, соціальні структури, художній твір для дітей і юнацтва, герой, внутрішній світ, книга, процес становлення особистості.

Входження особистості в соціальне середовище – процес складний, адже він залежить від того, наскільки людина здатна прийняти норми, цінності та правила цього середовища, професійно визначитися у ньому.

Соціалізація (від лат. socialis – громадський), як зазначає С. Гончаренко в Українському педагогічному словнику, – це процес залучення

індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості [1, с. 314]. Дещо подібне, хоча й більш розлоге потрактування поняття «соціалізація» пропонують й автори Словника термінів і понять з соціології. Зокрема позначено: «Соціалізація – процес становлення особистості, освоєння індивідом певної системи знань і цінностей, ролей, норм і зразків поведінки, притаманних певному суспільству, соціальній спільноті, групі, які дають йому функціонувати як повноцінному членові суспільства» [2, с. 254–255]. Цей процес триває протягом всього життя людини і передбачає передачу культурного коду народу від покоління до покоління, що сприяє історичному розвитку суспільства.

Варто зауважити, що соціалізація – це процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду, здійснений у спілкуванні та діяльності [3, с. 486], який може відбуватися як стихійно, так і в умовах виховання – під впливом величезної кількості відповідних соціальних структур та інститутів, роль яких порізноmu виявляється на різних етапах та стадіях соціалізації (сім'я, дошкільні установи, освіта, школа, трудові колективи, ЗМІ, мистецтво, література, громадсько-політичні організації тощо).

Поняття «соціалізація» введене в соціальну психологію в середині ХХ ст. У різних наукових школах поняття соціалізації зазнало різної інтерпретації: 1) у необихевіоризмі – як соціальне наuczіння; 2) у школі символічного інтеракціонізму – як результат соціальної взаємодії; 3) у гуманістичній психології – як самоактуалізація Я-концепції [3, с. 486]. Явище соціалізації – багатогранне, і кожен із зазначених напрямків акцентує увагу на одному з аспектів цього феномена.

У вітчизняній психології проблема соціалізації розробляється в рамках диспозиційної концепції регуляції соціальної поведінки, де представлена ієрархія диспозицій, що синтезують систему регуляції соціальної поведінки залежно від ступеня включеності в суспільні відносини. Довгий час увага вітчизняних психологів приділялась соціалізації як, головним чином, вихованню в інституціалізованих освітніх системах. Але пізніше предметом серйозного вивчення стали процеси, що відбуваються в межах неофіційних структур, зокрема, в неформальних об'єднаннях, у стихійно виникаючих групах та ін. [3, с. 487].

Процес соціалізації визначається різними науками: психологією (механізми діяльності, засвоєння життєвого досвіду на різних вікових стадіях); соціальною психологією (функції безпосереднього оточення, міжособистісні відносини); соціологією (співвідношення процесів і установ соціалізації в макросистемі); історією і етнографією (порівняльно-

історичний аналіз соціалізації у різних суспільствах, культурах); педагогікою (виховання, навчання); філософією (закономірності соціалізації, проблеми методології дослідження) [4, с. 540].

Науковці виділяють основні сфери соціалізації (діяльність, спілкування, самосвідомість) та стадії її розвитку: дотрудову, яка охоплює період життя людини до початку трудової діяльності; трудову, яка припадає на період активної участі людини у трудовій діяльності, і післятрудова – етап, що починається у житті особистості із закінченням її активної трудової діяльності. Якщо в основу класифікації цього процесу покласти вік людини, то розрізняють первинну (дитинство, підлітковий вік, юність) та вторинну (зрілий вік) соціалізацію.

Безсумнівно, важливу роль у процесі гармонізації людини з суспільством відіграє література. Святе Письмо, твори словесного мистецтва як скарбниця духовності та загальнолюдських цінностей сприяють формуванню гуманістичного світогляду, високої моралі, естетичних смаків особистості, її соціальної адаптації. Не випадково образ книги є наскрізним у романах Е.-М. Ремарка і І. Кальвіно, К. Функе і Р. Бредбері, К. Рансмайра і М. Зузака та багатьох інших.

І хоча вже існує ряд наукових розвідок, присвячених аналізу творчості М. Зузака (У. Жорнокуй [5], Н. Ліхоманова [6], О. Ніколенко [7], О. Новик [8], Г. Семен, Ж. Черкаська [9] та ін.), виникає потреба у дослідженні дитячої психології крізь призму процесу соціалізації особистості у художній літературі.

Мета статті – дослідити вплив книги на процес соціальної адаптації головної героїні у романі М. Зузака «Крадійка книжок», що є об'єктом вивчення в школі.

Розвиток, зростання та входження головної героїні як особистості в соціальне середовище є однією з ключових тем роману «Крадійка книжок» (2005) сучасного австралійського письменника М. Зузака. Дев'ятирічна Лізель Мемінгер – дівчинка з важким дитинством, яка втратила свого молодшого братика Вернера та батьків внаслідок нацистського режиму у Німеччині. Ці втрати залишили великий слід у її психіці та характері. Починаючи з моменту переїзду до нової прийомної родини у місто Молькінг взимку 1939 року, Лізель відчула себе байдужою до світу навколо неї, у неї не було жодних мрій та амбіцій. Однак, з появою книжок у її житті, вона стала активно розвиватись, читати. І у цьому величезна заслуга Ганса Губерманна, її прийомного батька, котрий спочатку малював літери на стіні власного будинку у підвалі, щоб візуально їй легше було їх запам'ятовувати, а потім почав вчити читати. Згодом Лізель навчилася проводити

аналогії нємїж знаком та значенням слова, поповнюючи таким чином свій словниковий запас, набиратися упевненості, хоча їй це давалося нелегко. Мудрість і таїнство життя вона відкривала завдяки книгам, що подарував їй батько на Різдво, і які вона читала до і після школи. Вже в одинадцять років Лізель зрозуміла, що сенс її життя і мірило совісті – це книги.

Проте, у місті Молькінг настали важкі часи. Друга світова війна набирала нових обертів: молодь почали забирали на фронт, продуктивні картки були єдиною надією на спасіння. Про книжки не йшлося взагалі, тому що їх ніде було узяти. І Лізель, відчуючи внутрішню задуху, вирішила вдатися до крадіжки книжок. Першу, що випадково випала з кишені гробаря під час поховання брата Вернера, вона підбрала несвідомо, а другу, рятуючи її життя, цілком свідомо вихопила з жажливої пожежі, яку вчинили нацисти на центральній площі міста, знищуючи книги, газети, брошури, які несли інформацію, відмінну від їхньої пропаганди. А сталося це 20 квітня 1940 року. Дівчинка розуміла, якщо хтось став свідком її ганебного, з точки зору влади, вчинку, то на неї чекає небезпека безжалісного покарання. І усе ж вона пішла на це. Згодом Лізель зможе лише вночі знайомитися зі змістом цієї книги під назвою «Знизування плечима», де головний герой – єврей, який постає у позитивному плані.

Поступово головна героїня роману потрапила у полон книжок, відкриваючи їх таїнство, і у цьому їй допомогла дружина мера міста, одного разу запросивши її до власної бібліотеки. Сталося це, коли Лізель забирала й приносила прання у цей дім. М. Зузак, описуючи інтер'єр кімнати, передає неймовірні враження дівчинки, котра вперше увійшла до книжкового храму. «Книжки були скрізь! Кожна стіна озброїлася вщерть забитими, проте акуратними стелажками книжок. Важко було розгледіти колір стін. Написи розмаїтих форм і розмірів вкривали корінці чорних, червоних, сірих та інших різнобарвних книжок. Одне з найпрекрасніших місць, яке Лізель коли-небудь бачила. Зачудована, вона усміхнулася. Невже така кімната справді існує? – запитала вона господиню... – Можна?.. Поступово кімната зменшилась, і крадійці книжок вистачило декілька кроків, щоб дотягнутися до полиць. Тильною стороною долоні Лізель провела по першій полиці, прислухаючись до шереху нігтів, що ковзали корінцями книжок. Прозвучало, ніби якийсь інструмент або мелодія лунких кроків. Вона провела двома руками. Вона пробігала полиці. Одну за одною. І сміялась. Її голос розплескувався, клекотав у горлі, і коли вона врешті

зупинилась посеред кімнати, то ще довгенько переводила погляд з полиць на свої пальці і знову на полиці.

Скількох книжок вона торкнулася?

Скільки з них вона відчула?

Вона підійшла до стелажів і знову пробігла рукою корінцями, цього разу набагато повільніше, внутрішньою стороною долоні, так, що її м'яка шкіра відчувала невеликий хребет кожної книжки. Люстра кидала донизу яскраві смуги світла, і дівчинці здавалося, що це якась магія, щось неймовірне. Декілька разів Лізель ледь не витягла книжку з полиці, але врешті не наслідувалась їх тривожити. Все було занадто бездоганно... Вона підійшла й обережно взяла книжки з рук жінки. Тоді помістила їх у прогалину на стелажі, недалеко від прочиненого вікна...» [10, с. 104–105].

Їй було дозволено заходити до бібліотеки, брати до рук книги та переглядати їх очима. І вона, сидячі на підлозі посеред кімнати, у захваті по абзацам читала найулюбленішого «Свистуна» та інші книги, відкриваючи силу слів. Отже, для Лізель книга – це живий організм, який має дивний подих і здатний зачаровувати людину. Книгу вона відчувала серцем.

Однак історія «Свистуна» на цьому не завершилася. І коли наступного разу дівчинка принесла мішок з пранням на вулицю Гранде № 8, де мешкав мер, то, як вказує автор, «плечима відчула біль» [10, с. 104–105], зустрівшись віч – на – віч з його дружиною. Знаючи про непідробний інтерес Лізель до книги «Свистун», вона вирішила подарувати їй улюблену книгу і попередити, що більше послуг її матері не потребує, бо немає чим платити. У відповідь залунали гнівні слова дівчинки: «Ви думаєте, що можете відкупитися, давши мені цю книжку?» [10, с. 104]. І дівчинка кинула «Свистуна» їй під ноги.

Як бачимо, у протиставленні таких категорій, як «гідність», «честь», «совість», «мораль» і «книга», головна героїня роману обирає вічні загальнолюдські цінності, котрі винесла з життя і досягнула їх завдяки книжкам.

Незабаром у голові дівчинки виник новий план. Ненавидячи родину мера, що завдала біль її матері, Лізель планує вкрати улюблену книжку. Дочекавшись вдалої ситуації, вона, як завжди, спритно підтягнулася на руках і залізла у відчинене вікно бібліотеки. Схопивши зі столу «Свистуна», смакуючи його слова, вона опинилась на вулиці, де її чекав найкращий друг Руді, котрий завжди готовий був прийти на допомогу. Це була третя вкрадена книжка, яка потрапила до бібліотеки Лізель. Цього дня Руді уперше назвав свою подругу «крадійкою книжок».

Четвертим трофеєм Лізель стала книжка «Носій снів». Саме її вона читала ледве живому єврейському хлопцю Максу, який переховувався у підвалі їхнього будинку від нацистів. «Це стало її місією. Вона давала Максові «Носія снів», ніби самі лише слова могли його нагодувати» [10, с. 253].

«Пісня у темряві» у зеленій обкладинці – наступна книга, яку Лізель без дозволу хазяїв поцупила у меровій бібліотеці. Вона залюбки читала нову книгу наодинці на березі річки. Але за тиждень трилогія щастя скінчилася. І за пропозицією Руді вони здійснили наступну крадіжку, однак їх чекала несподіванка.

По-перше, книга «Повний словник і тезаурус Дудена» знаходилася не на полиці, а була навмисно прихилена до шибки зачиненого вікна бібліотеки, по-друге, вона містила лист, якого мерова дружина адресувала Лізель. У листі пані Ільза Германн писала, що знає про усі крадіжки дівчинки. Водночас вона вибачалася, що їй прийшлося відмовитися від послуг прийомної матері Лізель, та висловила надію, що наступного разу дівчинка завітає до бібліотеки більш цивілізованим шляхом. Лист містив й одну цікаву деталь. У ньому, зокрема, зазначалося: «Сподіваюся, – вказувала пані Ільза, – що цей словник і тезаурус буде корисним для читання твоїх крадених книжок» [10, с. 285].

Отже, на думку авторки листа, яку цілком поділяє й письменник М. Зузак, книга відіграє особливу роль у житті людини. Вона сприяє формуванню знань про навколишній світ і природу, розширюючи кругозір людини, вона застерігає від аморальних дій та вчинків, викликає почуття прекрасного. Книга виконує три основні функції: пізнавальну, виховну й естетичну. Проте у листі серед розмаїття книжок підкреслювалося й значення тлумачного словника, який пояснює значення слів та сприяє поповненню словникового запасу читача. Словник – це настільна книга кожної людини, його корисно використовувати під час читання будь-якого тексту, де зустрічаються незнайомі слова.

Книга у роки Другої світової війни була справжнім рятівником для мешканців Молькінга, куди наближалися воєнні дії. Все частіше почали завивати сирени у місті, які застерігали їх від повітряних атак. Люди, шукаючи захисту і порятунку від небезпеки, змушені були удень і вночі бігти до бомбосховищ, узявши з собою найцінніше. «Хтось тримав дитину. Хтось купку фотоальбомів чи дерев'яну шкатулку. Лізель прихопила свої книжки, вона притисла їх руками до ребер» [10, с. 287].

Мешканці Небесної вулиці, перебуваючи у бомбосховищі, постійно відчували страх і передчуття смерті, їх обличчя сковувало

заціпеніння. Лізель, для того, щоб відмежуватися від сум'яття і заспокоїти людей у підвалі, вголос читала їм книжки.

Автор роману майстерно фіксує реакцію слухачів на почуте та розкриває психологію дівчинки, яка потрапила у справжній полон книги. «Крадійка книжок, – пише М. Зузак, – бачила лише рух слів – їхні тіла, викинуті на папір, затоптані, щоб їй було легше ступати» [10, с. 293]. Своім голосом Лізель відволікала і заспокоювала мешканців Небесної вулиці, які, близьенько притулившись один до одного, зачаровано ковтали її кожне слово. Серед присутніх знаходилися і такі, які тягнулися до читання навіть після відбою повітряної атаки.

Запам'ятовується візит пані Гольцапфель, яка постійно ворогувала з прийомною матір'ю Лізель, в дім родини Губерманнів. Не маючи змоги дослухати до кінця книгу «Свистун», яку читала Лізель у бомбосховищі, пані Гольцапфель запросила дівчинку двічі на тиждень приходити до неї у гості і читати вголос цю книгу. Натомість вона обіцяла віддавати Лізель за її послугу свій кавовий пайок, який можна було виміняти у місті на інші продукти харчування. Як бачимо, книга у роки воєнного лихоліття була і надією на спасіння, і «годувальницею», і рятівником, і розрадником, і помічником.

Образ книги наскрізний у романі. Свого філософсько-символічного забарвлення він набуває у 8 частині, де мова йде про книгу «Струшувачка слів», яку Макс спеціально уклав і залишив у подарунок для Лізель, а мати вручила їй на Різдво 1942 року. За жанром «Струшувачка слів» – це казка, яка містить дві сюжетні лінії та установку на художній вимисел, що виконує дидактичну функцію: розкриває вплив сили слова на вибір життєвої позиції людини.

Перша сюжетна лінія твору пов'язана з історією фюрера, котрий вирішив, що правитиме світом за допомоги слова. Він усю Німеччину засадив деревами зі слів і символів та блискуче володів ораторським мистецтвом. Але досягти своєї жаданої мети йому не вдалося. Слово фюрера сіяло в людях страх, ненависть, смерть, сприяло нівелюванню особистості, перетворювало її у гвинтик страшною людиноненависницької системи.

Друга сюжетна лінія казки – це історія життя маленької дівчинки, котра була найвідомішою струшувачкою слів в своїй окрузі, тому що знала, якою безсилою може стати людина без слів. Зернятко її дерева слів з'явилось з чистої сльозинки дівчинки, а ґрунтом, на якому воно зростало, стали співчуття, милосердя, дружба. Її життєва позиція – гуманізм, на якому у подальшому і буде формуватися щасливе життя народу. Біля дерева дівчинки вже почали роздаватися голоси

нових струшувачів слів, здатних продовжити справу Лізель та її друга.

Отже, слово, як показує М. Зузак, має неперевершену силу. Воно здатне виконувати як руйнівну, так і творчу функції. Слово може сіяти зло, ворожнечу, ненависть, а може дарувати людям любов, добро і красу. Слово, якому належить творча функція, – зберегти і врятувати людство, житиме вічно. Тільки для цього треба звільнитися від антигуманної системи, що перетворює людину на автомат і спотворює особистість. Книга символізує духовне надбання людства. А духовні цінності не піддаються знищенню, як і тексти самих друкованих видань. Від книги і ставлення до неї залежить доля людини, цілої держави й усього світу.

Підсумовуючи, підкреслимо, що соціалізація – це процес становлення особистості, освоєння нею певної системи знань і цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноцінному членові суспільства. Соціалізація головної героїні роману М. Зузак «Крадійка книжок» відбувається в результаті взаємодії з соціальним оточенням. Саме батько, друзі (Руді, Макс) і знайомі (дружина мера) впливають на формування певних соціальних якостей та рис характеру дівчинки, на активне засвоєння й відтворення нею системи суспільних зв'язків. Завдяки їм вона відкрила таїнство слова і книги як скарбниці духовних цінностей, навчилася проникати у сутність слів та явищ, діяти, спираючись на загальнолюдські цінності. Своє знання про силу і красу слова вона з великим задоволенням передає іншим мешканцям міста, сприяючи процесу вже їхньої соціалізації.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: «Либідь», 1997. 376 с.
2. Біленький Є. А., Козловець М. А., Саух І. В. та ін. Соціологія: словник термінів і понять. За ред. Біленького Є. А. і Козловця М. А. Київ: Кондор, 2006. 372 с.
3. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків: Прапор, 2004. 640 с.
4. Філософський словник соціальних термінів. Харків: «В. И. Ф», 2005. 672 с.
5. Жорнокуй У.В. Багатовекторність концепту смерті у романі Маркуса Зусака «Крадійка книжок». *Актуальні питання сучасної філології: матеріали міжнар. науково-практичної конф.* Київ; Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 34–36.
6. Ліхоманова Н. Смерть як наратор у романі М. Зузак «Книжковий злодій». *Таврійські філологічні читання: матеріали міжнар. науково-практичної*

конф. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2015. Вип. 1. С. 25–27.

7. Ніколенко О. Голокост – вічний урок людству (Виховання протидії расизму й ксенофобії на матеріалі сучасної зарубіжної літератури та кіномистецтва). *Естетика і етика педагогічної дії*. 2018. Вип. 18. С. 84–94.

8. Новик О. Проблема дорослішання у часи війни в романах Сергія Жадана «Інтернат» та Маркуса Зузака «Крадійка книжок». Літературний образ дитинства в часи кризи XX–XXI ст. / наук. ред. К. Якубовської-Кравчик. Варшава, 2021. Вид. 1. С. 151–160.

9. Семен Г.Я., Черська Ж.Б. Німецькі елементи у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок». *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2018. № 9. С. 195–198.

10. Зузак М. Крадійка книжок: роман; пер. з англ. Н. Гоїн. Харків: Книжковий Клуб Сімейного дозвілля, 2021. 416 с.

References

1. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid Publ., 376 p. [in Ukrainian].

2. Bilenkyi, Ye.A., Kozlovets, M.A., Saukh I.V. etc. (Eds.) (2006). *Sotsiologhiia: slovnyk terminiv i poniat*. [Sociology: Glossary of Terms and Understanding]. Kyiv: Kondor Publ. 372 p. [in Ukrainian].

3. Shapar, V.B. (2004). *Psykhologichnyi tлумachnyi slovnyk* [Psychological Dictionary]. Kharkiv: Prapor Publ. 640 p. [in Ukrainian].

4. *Filosofskyi slovnyk sotsialnykh terminiv* (2005) [Philosophical Dictionary of Social Terms]. Kharkiv: V. Y. F. Publ. 672 p. [in Ukrainian].

5. Zhornokui, U.V. (2014). *Bahatovektornist kontseptu smerti u romani Markusa Zusaka «Kradiika knyzhok»*. *Aktualni pytannia suchasnoi filologii: materialy mizhnar. naukovo-praktychnoi konf.* [Multivector Character of The Concept of Death in the Novel «The Book Thief» by M. Zusak. The Problems of Modern Philology: Materials of the International Scientific and Practical Conference]. Kyiv; Kherson: Helvetyka Publ. P. 34–36. [in Ukrainian].

6. Likhomanova, N. (2015) *Smert yak narator u romani M. Zuzaka «Knyzhkovyi zlodii»* [Death as Narrator in M. Zusak's Novel «The Book Thief»]. *Tavriiski filologichni chytannia: materialy mizhnar. naukovopraktychnoi konf. - Taurian Philological Readings: Materials of the International Scientific and Practical Conference*. Kyiv: Tavriyskyi natsionalnyi universytet imeni V.I. Vernadskoho Publ. Issue 1. P. 25–27. [in Ukrainian].

7. Nikolenko, O. (2018) *Holokost – vichnyi urok liudstvu* [Holocaust – Eternal Lesson fro Humanity]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii - Aesthetics and Ethics of Pedagogical Activity*. Issue 18. P. 84–94. [in Ukrainian].

8. Novyk, O. (2021) *Problema doroslishannia u chasy viiny v romanakh Serhiia Zhadana «Internat» ta Markusa Zuzaka «Kradiika knyzhok»* [The Problem of Grownning Up in Wartime in the Novels «The Orphanage» by S. Zhadan and «The Book Thief» by M. Zusak]. *Literaturnyi obraz dytynstva v chasy kryzy XX–XXI st. / nauk. red. K. Yakubovskoi-Kravchik - Literary Image of Childhood in the*

Hour of Crisis of the 20th – 21st Centuries. Warsaw, Issue 1. P. 151–160. [in Ukrainian].

9. Semen, H.Ia., Cherska, Zh.B. (2018) *Nimetski elementy u romani Markusa Zuzaka «Kradiika knyzhok* [German Element in the Novel «The Book Thief» by M. Zusak]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka «Filolohichni nauky». Movoznavstvo - Scientific Bulletin of I. Franko DDPU «Philological Sciences». Linguistics*. № 9. P. 195–198. [in Ukrainian].

10. Zusak, M. (2021). *Kradiika knyzhok* [The Book Thief]. (Transl.). (N. Hoin, Trans.). Kharkiv: Knyzhkovyi Klub Simeinoho Dozvillia Publ. 416 p. [in Ukrainian].

Konieva T. M.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at World Literature Department of Poltava V.H. Korolenko National Pedagogical University

tmixalov@ukr.net

orcid.org/0000-0003-2374-2579

The Role of Books in the Process of Social Adaptation of Personality

(M. Zusak. «The Book Thief»)

Relying on scientific research of sociologists, philosophers, psychologists and teachers, the paper considers theoretically the definition of «socialization». It singles out its main structural elements (the process of personality formation, the accumulation of a certain system of knowledge and values by an individual, the introduction of a person to the system of social relations). It reveals the main spheres of human socialization (activity, communication, self-consciousness) and the stages of its development: pre-labour, labour, post-labour (primary and secondary). It is proved that the process of the development of the main character in M. Zusak's novel «The Book Thief», her mastery of a certain system of knowledge and values, norms of behaviour inherent in society, was complex. This was due to the psychological trauma (loss of her parents and brother) she suffered while in a Nazi country. However, in the conditions of upbringing – under the influence of the Hubermann's adoptive family and friends (Rudi, Max), who instilled in her universal values and humanism, the heroine's inner world changes. She internally adapts to new living conditions associated with love and goodness. Sufficient attention is paid to the methods of revealing the heroine's character. At the same time, the role of the book as a treasury of spiritual values in the process of socialization of the personality in the novel is determined. It is emphasized that during the years of wartime hardship, the book was both a hope for salvation, a «nurse», a savior, a comforter and a helper. The functions of the word in it (creative, destructive) are also determined. It has been proved that Liesel's unconventional behaviour, paradoxically, not only allowed her to retain her identity and survive the terrible years of World War II, but also contributed to the socialization process of the inhabitants of the German town.

Key words: socialisation, social structures, artwork for children and youth, hero, inner world, book, process of personal formation.